

УДК 930.2

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ У ПЛОЩИНІ ВИВЧЕННЯ РОМАНТИСТІВ, МАРКСИСТІВ І ПОСЛІДОВНИКІВ ГЕГЕЛЯ

Шпачинський І.Л., Матюшенко О.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

В статті розглядаються основні трактування принципу історизму в контексті класичної філософії історії: «романтичний» історизм, гегелівський історизм, марксистський історизм. В ході опису робиться наголос, що принцип історизму має конструктивне значення для філософсько-історичної рефлексії. Проте, в різних версіях історіософії цей принцип має різні, а інколи несумісні один з одним інтерпретації. У процесі дослідження застосовувався порівняльний (компаративний) метод дослідження, використовувався проблемно-тематичний спосіб аналізу і викладу матеріалу. Класичний історизм є фундаментальною установкою метафізичної філософії історії, а його основними рисами прийнято вважати: лінійну концепцію часу, ідея розвитку (прогресу), детермінізм і телеологізм, презумпцію наявності універсальних закономірностей історичного розвитку.

Ключові слова: історизм, історія, філософія історії, історіософія, класична філософія, метафізика, німецький романтизм, Гегель, Маркс, субстанціалізм, трансценденталізму.

Постановка проблеми. У структурі історичного пізнання фундаментальне значення має принцип історизму. Він висловлює корінні особливості історичного пізнання, породжувані своєрідністю її об'єкта – історичної дійсності. До такого розуміння підводить співвідношення історичної науки і природознавства.

Слід розрізнити термін «історизм», теоретичну постановку проблеми і накопичення історичним пізнанням в ході розвитку його властивостей, прийомів і ознак мислення, які формують наукову основу розуміння принципу історизму. Звичайно, постановка проблеми історизму, як і в інших випадках висунення методологічних проблем і принципів, була цілеспрямованою логікою розвитку мислення. Ставлення до принципу історизму і його розуміння були і залишаються різними. Однак йдеться про обґрунтування найбільш раціональної позиції з даної проблеми відповідно до сучасного етапу розвитку суспільства і рівнем історичного пізнання.

Принцип історизму резюмує уявлення про характер, буденність явищ суспільного середовища. Розвиток цих уявлень стало важливою складовою історичного пізнання в цілому, причому це не було областю абстрактного теоретичного аналізу, відірваного від практики конкретно-історичного дослідження. Більше того, воно є основою формування ознак і рис мислення, що становлять зміст уявлень про історизм і підведенням до сучасного його значення і змісту.

Постановка проблеми історизму в якості способу теоретичних уявлень про історію та принципу історичного мислення відноситься до кінця ХІХ ст. В цей час в дослідженнях з'являється термін «історизм». Вперше це поняття було використано німецькими істориками. Про їх вклад у розвиток цього поняття і його методологічного становлення і піде мова у даному дослідженні.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Перетворення історизму на метод є однією з провідних тенденцій радянської історичної методології, що й було закріплено в Радянській історичній енциклопедії 1960-х років як принцип наукового мислення, що розглядає всі явища в їх розвитку за певними об'єктивними законами. В цьому

фундаментальному дослідженні історизм, характеризується, як методологічний принцип марксистської історіографії вимагає будь-яке явище минулого і сучасного розглядати по-перше, в процесі його виникнення, розвитку і зміни, по-друге, у зв'язку з іншими явищами і умовами даної епохи, по-третє, з конкретним досвідом історії, який дозволяє встановити не тільки безпосередні, але й окремі наслідки явища або процесу, що вивчається. Всі ці вимоги внутрішньо взаємозв'язані.

За М.Баргом історизму притаманний так званий хронотоп, таким чином історизм – це спосіб мислення в хронотопі соціальними категоріями. Присутність у визначенні соціальної площини породжує нові проблеми, які змушують дослідника вдаватися до розділення поля діяльності історика і соціолога. Зрештою, невідповідність предмету історії та методу її дослідження змушують автора констатувати той факт, що у 80-ті роки, так само, як і в 60-ті ХХ століття, суто історичного методу все ще не було знайдено.

Наступною спробою переоснащення «історизму», як методу було зроблено ближче до середини 1990-х років плеядою вчених, а саме Хвостовой К., Фінном В., Дульневой Н., які спрямовували свої зусилля в бік суб'єктивного сприйняття історичного матеріалу та ролі авторської інтерпретації в процесі його дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Принцип історизму не припинив свого існування, до нього знову і знову повертаються дослідники. Ця категорія є продуктивною, оскільки намагається означити суто історичну проблематику, визначити природу історії, специфіку її буття. Історизм як категорія новітніх досліджень, особливо в західноєвропейській історіографії, заслуговує на сучасне дослідження, оскільки, після періоду занепаду до нього знову повертаються вчені.

Проблема історизму актуальна з огляду на свою багатомірність та поліфункціональність. Тому так важливо повернутися до витоків виникнення цього поняття і розглянути філософські підходи до вивчення історії, що існували в добу діяльності Г.Ф. Гегеля, представників романтизму та марксистів.

Мета статті. Дослідити місце принципу історизму у вченнях німецьких філософів доби романтизму, марксизму і послідовників ідей Гегеля. Визначити основний характер даного принципу, його концептуально-філософську спрямованість, порівняти спільні і відмінні риси методологічного підходу у різних площинах філософського вчення. Об'єктом дослідження є наукові праці німецьких вчених і їх філософська наповненість, предметом являється концептуалізація принципу історизму у наукових доробках.

Виклад основного матеріалу. Історизм – науковий метод, принцип розгляду світу, природних і соціально-культурних явищ в динаміці їх змін, становлення в часі, закономірному історичному розвитку, що передбачає аналіз об'єктів дослідження в зв'язку з конкретно-історичними умовами їх існування.

Сутність історизму полягає у «принциповій історизації нашого мислення про людину, його культуру та цінностях» [17]. Однак таке загальне формулювання розвиває плюралізм в трактуванні значення історизму.

Принцип історизму може бути розглянуто в різних аспектах і ракурсах:

- онтологічному – виступає в якості підстави (фундаментального принципу) філософської рефлексії;
- методологічному – як принцип наукового пізнання суспільства і культури;
- світоглядному – в якості підстави і орієнтиру людської діяльності (в цьому сенсі говорять про історизм в політиці, в політичній діяльності).

Всі ці аспекти історизму тісно взаємопов'язані.

Для філософсько-історичної рефлексії принцип історизму має конструктивне значення. Якщо окремі філософські дисципліни (логіка, гносеологія, філософська антропологія) можуть в ряді випадків абстрагуватися від вихідного факту історичності людського буття, то для філософії історії таке абстрагування неможливо в принципі. Однак в різних версіях філософії історії принцип історизму отримує різні і навіть несумісні один з одним інтерпретації. Саме трактування принципу історизму обумовлює змістовну і методологічну специфіку тієї чи іншої конкретної версії філософії історії. Історизм може комбінуватися або входити в протиріччя з іншими фундаментальними принципами європейської філософії і науки – субстанціалізмом, трансценденталізмом, телеологізмом, детермінізмом, об'єктивізмом, редукціонізмом, універсалізмом, презентизмом, тощо. Своєрідність того чи іншого способу трактування принципу історизму обумовлено не тільки тим, що він намагається стверджувати, але й тим, що заперечує.

Класична (метафізична) філософія історії є теорією всесвітньо-історичного процесу. Її витоки лежать в християнському світогляді і християнській картині світу. Родоначалником класичної європейської філософії історії є Августин Аврелій. У його вченні «Про Град Божий» вже чітко простежується конститутивність для будь-якої теорії історичного процесу, розрізнення емпіричної історії («історії земної») і історії онтологічної («історії небесної»). Зв'язок між цими вимірами історії в концепції Августина забезпечується завдяки людській особистості і божественній природі Ісуса Христа [8].

Класична філософія історії прагне зрозуміти історичний процес як «хід подій, котрий підлеглий єдиній формулі» [16]. Конкретний зміст цієї формули може мислитися по-різному, що породжує різноманіття теорій всесвітньої історії та задає творчу проблематику класичній історіософії.

У числі найважливіших атрибутивних характеристик філософії історії метафізичного типу, необхідно виділити наступні:

- 1) трансценденталізм і апіоризм;
- 2) презумпція «єдності історії» і констатація принципової можливості для людини досягнути сенс всесвітньої історії як цілості;
- 3) постановка питання про початок і генезис історії, позаісторичні підстави і витоки історичної реальності;
- 4) телеологізм, постановка питання про «кінець історії» і констатація його принципової можливості розв'язання [6].

У контексті класичної європейської історіософії можна виділити три основних напрями трактування принципу історизму: «романтичний» історизм, гегелівський історизм і марксистський історизм («історичний матеріалізм»). Пізніші трактування історизму, характерні для цілого ряду філософських напрямків ХХ століття, котрі вже явно не вкладаються в парадигму класичної історіософії і припускають відмову від побудови єдиної моделі всесвітньої історії.

«Романтичний» історизм. Найбільш раннє і чи не найстійкіше значення історизму склалося в інтелектуальному контексті німецького романтизму. Версія про те, що принцип історизму став відкриттям епохи романтизму, починаючи з роботи Фрідріха Мейнеке, стала загальноновизнаною. Цей перший тип історизму можна умовно позначити як «романтичний історизм».

«Виникнення історизму, – писав Мейнеке, – було однією з найбільших духовних революцій, пережитих європейською думкою» [10]. На рубежі ХVІІІ–ХІХ ст. історизм в більшій чи меншій мірі торкнувся всіх основних галузей філософського знання. Однак, як вважає Р.М. Габітова, історизм найменше був розвинений в гносеології, так як ключовий для німецького романтизму «принцип безпосереднього естетичного сприйняття перешкоджав осмисленню самого історичного процесу і розвитку знання» [4], в більшій мірі принцип історизму був розроблений романтиками (перш за все Гельдерліном, братами Шлегелями, Новалисом, Мюллером та ін.) в області натурфілософії, соціальної філософії, філософії історії та культури.

В ідейному контексті німецького романтизму відбувається дисциплінарне оформлення історичної науки і професіоналізація історичного знання (перш за все, завдяки роботам Л. фон Ранке, Б. Нибура, Т. Моммзена, Я. Буркхардта та ін.). Як зазначає Н. Берковський, «романтики – історики в загальному сенсі і в сенсі спеціального, тобто вчені в області культури, мистецтв, літератури» [2]. В світогляді романтиків історизм був істотною силою, адже вони його й узаконили – піднявши до наукового рівня і зробили обов'язковим для наступних поколінь.

Значення німецького романтизму для європейської філософії історії полягає у відкритті ідеї розвитку. Як відзначають І. Савельєва

і А. Полетаєв «в романтизмі ідея розвитку стає центральним філософським поняттям і інтелектуальним стрижнем мистецтва, громадської думки, історіографії» [14]. Ідея історичного розвитку і розуміння історії як цілісного процесу розвитку гратимуть ключову роль в філософії історії матеріального типу.

Особливу роль в становленні принципу історизму зіграла німецька історична школа права, родоначальником якої був Фрідріх фон Савіньї. Він розглядав право як один із проявів «народного духу», а розвиток історії права порівнював з розвитком мови. «Історична школа права тяжіла до консерватизму і протистояла ліберальним та революційним проектам суспільної перебудови. Історична школа права склалася в ході полеміки з доктриною природного права (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є), що панувала в епоху Просвітництва. У цьому ж ряду – боротьба історизму з освітянськими ідеями «природної релігії» (Д. Юм) і «природної моралі» (П. Гольбах). «Природне» в усіх зазначених випадках означає: позаісторичне, початкове, вкорінене у вічність і є незмінною «субстанцією», обумовлене самою природою людини» [11].

Ідейна спрямованість романтичного історизму майже цілком визначається протистоянням базової презумпції і принципів філософії Просвітництва. У зв'язку з цим можна виділити три найважливіших аспекти «романтичного» історизму:

- 1) критика універсализму і освітянського раціоналізму;
- 2) критика соціального утопізму;
- 3) ідея органічного розвитку і критика механістичної теорії суспільства та історії.

Прогресистські схеми історичного процесу спіраліся на характерне для епохи Просвітництва механістичне розуміння суспільства і людини. Представники німецького романтизму, навпаки, прагнули осмислити суспільство як органічну цілісність, розглядали сучасність як результат органічного історичного розвитку.

Таким чином, історизм в ідейному контексті німецького романтизму, будучи тісно пов'язаним з консервативним світоглядом мав антираціоналістичне і антиутопічне забарвлення. Тим не менш «романтичний» історизм зробив величезний вплив на наступні історіософські концепції як класичного (гегельянство, марксизм), так і не-класичного (неогегельянство, філософія життя, філософська герменевтика) спрямування.

Гегелівський історизм. У європейській філософії кінця XVIII – першої половини XIX ст. розвиток принципу історизму здійснювалося переважно у формі матеріальної філософії історії, представленої різними теоріями історичного процесу. Ключова роль в конституванні цього типу історіософської рефлексії, безсумнівно, належить Георгу Вільгельму Гегелю.

Один з найбільш важливих мотивів історизму, присутній у всіх версіях європейської філософії історії – це антисубстанціалізм. У дослідницькій літературі неодноразово відзначався той факт, що послідовний субстанціалізм, представлений різними метафізичними системами, робив філософію історії не тільки зайвою, але і просто неможливою. Все дуже просто – при всіх відмінностях античної, середньовічної і кла-

сичної новоєвропейської філософської думки, їх об'єднувало прагнення до осягнення сущого, з точки зору вічності, абсолютного та стійкого.

Гегель запропонував радикальний перегляд класичного субстанціалізму і остаточно утвердження принципу історизму в європейській філософії. Він прагнув подолати характерний для новоєвропейської філософії дуалізм «субстанції» і «суб'єкта». Субстанція в системі гегелівського абсолютного ідеалізму «стає самостійним рушійним інструментарієм» [12]. «Субстанція втрачає якості само тотожності і незмінності. Розум розгортається в історичному часі, відкидаючи і залишаючи колишні форми позаду себе. Історичні форми істотні для духу, входять в його зміст, збагачують його і зберігаються в ньому як в знятому вигляді» [12]. Загалом завдяки гегелівській філософії вперше онтологічно обґрунтовується можливість і необхідність такої галузі знання, як філософія історії. Гегель визначив сенс цієї галузі філософського знання так: «Філософія історії пізнає лише певний зріз фактичної історії, а саме тільки її розумний зміст. Нерозумне, ірраціональне, випадкове, що не несе в собі необхідність, хоча і існує в історичному процесі – не цікавить філософію» [12].

Фундаментом гегелівської теорії всесвітньої історії виступає ідеалістичний панлогізм. Залежність Гегеля від класичного субстанціалізму найбільш яскраво проявляється в початковому положенні його історіософії: «Розум панував і панує в світі, а також і у всесвітній історії» [5]. Подання про розумний характер історичного процесу визначає загальний характер і спрямованість гегелівської історіософії, тому з неминучістю перетворює розроблену ним теорію всесвітньої історії в прикладну логіку. Примітно, що та модель історіософської рефлексії, яка отримала своє найбільш повне вираження в гегелівській теорії всесвітньої історії, згодом буде названа субстанціальною або субстанціалістською філософією історії.

Вплив субстанціалізму простежується не тільки в гегелівській історіософії, але і в інших версіях філософії історії XIX і XX ст. – як ідеалістичних (О. Шпенглер, Л. Карсавін, О. Шпанн), так і натуралістичних і матеріалістичних (еволюціонізм, марксизм). Ф. Анкерсміт свого часу влучно висловився про даний факт: «Історизм є свого роду будинок, розташований на півдорозі між есенціалізмом спекулятивних філософій, з одного боку, і постмодернізмом – з іншого, постмодернізм є послідовним і радикальним історизмом, який більше не зупиниться на півдорозі» [1]. Іншими словами, принцип історизму, на думку Анкерсміта, вже з самого початку свого виникнення містив в собі зачатки того, що згодом будемо названо «філософським постмодернізмом».

Марксистський історизм. Якщо романтичний історизм спрямований проти характерного для епохи Просвітництва механістичного світобачення, а гегелівський історизм пов'язаний з трансформацією принципу субстанціалізму, то марксистський історизм або його друга назва «історичний матеріалізм», в історико-філософському плані асоціюється з переглядом принципів телеологізму і провіденціалізму.

Марксистський історизм істотно відрізняється від гегелівського не тільки своєю «матеріалістичною» спрямованістю, але і спробою остаточного усунення з філософії історії та історичної науки елементів телеологізму і провіденціалізму. В «Радянській історичній енциклопедії» історизм визначається як «принцип наукового мислення, який розглядає всі явища які розвиваються на основі певних об'єктивних закономірностей» [9]. Визначальною для марксистського розуміння історії і принципу історизму виступає презумпція наявності в соціально-історичному бутті «об'єктивних закономірностей». На відміну від французьких просвітителів, які розглядали людську історію як процес реалізації певних надісторичних ідей і принципів, Маркс та Енгельс і їх послідовники бачили в історії закономірний процес розвитку, властивий як природі, так і суспільству. «Історію, – писав Маркс, – можна розглядати з двох сторін, її можна розділити на історію природи і історію людей. Однак обидві ці сторони нерозривно пов'язані; до тих пір, поки існують люди, історія природи і історія людей взаємно обумовлюють один одного» [9]. На відміну від більшості ідеалістичних історіософських концепцій, які отожднюють історію з історією духу (духовної культури), Маркс визнає нерозривний зв'язок власне людської (соціальної) історії з історією (еволюцією) природи.

Детальний опис марксистського розуміння принципу історизму дає

І.Д. Ковальченко: «Історизм, як методологічний принцип марксистської науки, вимагає вивчати будь-яке явище суспільного життя: по-перше, в його виникненні, зміні та розвитку, закономірностей і рушійних сил процесу; по-друге, у зв'язку з іншими явищами і умовами епохи, тобто з урахуванням того, що будь-яке явище і процес є лише елементи суспільної структури і її динаміки; по-третє, у зв'язку з конкретним досвідом історії, тобто з урахуванням єдності, наступності суспільного розвитку, в якому минуле і майбутнє тісно пов'язані» [7]. Іншими словами, в контексті марксистської схеми «всесвітньої історії» – говорити про історію як цілісність можна тільки в рамках тієї чи іншої історіософської концепції.

У контексті марксистської історіософської концепції істотне значення надається прогностичній функції соціально-історичного пізнання. Філософія історії матеріального типу претендує на те, щоб дати картину всієї історії, в тому числі і тих подій, які «повинні» статися в майбутньому. Згодом Поппер назве такий тип історіософської рефлексії історизмом [13]. Конститутивна риса історизму – віра в можливість передбачити майбутнє на підставі знання соціально-історичних «закономірностей».

Історичне пізнання, яке направляється принципом марксистського історизму, здатне не тільки пояснити події минулого, а й зазирнути в майбутнє: «Історичний підхід до явищ суспільного життя дозволяє не тільки правильно зрозуміти минуле і сьогодення, а й науково передбачити майбутнє» [3]. У марксистській філософії неодноразово підкреслювалася зв'язок принципу історизму з науковим розумінням історії і суспільства.

Методологічне значення історизму в марксистській філософії та історичній науці пов'язувалося

з тим, що послідовне застосування цього принципу дозволяє уникнути типових помилок в історичному пізнанні – архаїзації (минулого і сьогодення) та модернізації (минулого).

Оскільки в марксизмі визнається обумовленість справжнього минулим (історією, процесом розвитку), марксистський історизм може бути охарактеризований як історичний детермінізм. Принцип детермінізму традиційно протиставляється телеології, а детерміністські (матеріалістичні, натуралістичні) версії філософії історії – ідеалістичними.

У сучасній дослідницькій літературі структурну єдність детерміністських і телеологічних схем всесвітньої історії переконливо показує Б.Г. Соколов. На користь такого трактування свідчить той факт, що «в марксизмі визнається наявність не тільки закономірностей суспільно-історичного розвитку, а й цілі історії» [15].

Подібність марксизму з традиційною християнською (провіденціалістською) історіософією проявляється не тільки в допущенні цілі історії, а й у трактуванні ролі особистості в історії. У марксизмі, відзначає Соколов, «індивід не може скасувати дію загальних законів розвитку» [38, с. 230] подібно до того, як в християнській моделі всесвітньої історії індивід не може змінити задум Бога. Заперечуючи поняття «задуму Всевишнього» в марксизмі на його місце ставляться апріорні «закони всесвітньо-історичного розвитку». Тому як бачимо, антитеза історичного детермінізму і телеологізму є вдаваною. Детермінізм в марксистській філософії історії з самого початку є основним підходом і принципом.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи спільні риси всіх трактувань принципу історизму можна виділити основні з них:

- 1) відмова від презумпції наявності вічної і незмінної сутності людини і суспільства;
- 2) критика апіоризму, який стверджує позаісторичний характер ідей, принципів, цінностей;
- 3) відстоювання онтологічної специфіки історії та культури в порівнянні з «природою».

«Романтичний» історизм є антитезою універсалізму, соціальному утопізму і механіцизму філософії Просвітництва. Історизм в ідейному контексті німецького романтизму тісно пов'язаний з консервативним світоглядом.

У філософії історії Гегеля здійснюється синтез ідей класичного субстанціалізму (Декарт, Спіноза, французькі просвітителі) з ідеями німецького романтизму. Гегелівський історизм долає позаісторичне розуміння субстанції як самототожності і обґрунтовує можливість філософського осягнення історії. Гегелівська інтерпретація всесвітньої історії має яскраво виражений телеологічний характер, а історичні події інтерпретуються в світлі «кінця історії», який збігається з її метою.

Марксистський історизм спрямований проти телеологічного способу тлумачення історії та являє собою історичний детермінізм. Марксистська історіософія зорієнтована на пошук об'єктивних «законів» історичного розвитку і забороняє приписування історії трансцендентних цілей і смислів.

Класичний історизм (в трьох основних варіаціях) лежить в основі філософії історії метафізичного типу, представленої різними теоріями історичного процесу.

Список літератури:

1. Анкерсмит Ф.Р. История и тропология: взлет и падение метафоры / Пер. с англ. М. Кукарцева, Е. Коломеец, В. Катаева. М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 496 с.
2. Берковский Н.Я. Романтизм в Германии. СПб.: Азбука-классика, 2001. – 512 с.
3. Бойченко І. Філософія історії // Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. ; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наукові редактори) ; І.О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Абрис, 2002. – С. 742 с.
4. Габитова Р.М. Философия немецкого романтизма: Гельдерлин, Шлейер-махер. М.: Наука, 1989. –160 с.
5. Гегель Г.В.Ф. Лекции по философии истории / Пер. с нем. А.М. Водена. СПб.: Наука, 2000. – 480 с.
6. Демин И.В. Проблема единства истории в контексте метафизической и пост-метафизической философии // XXI век: итоги прошлого и проблемы настоящего плюс. 2015. – С. 44-50.
7. Ковальченко И.Д. Марксистский историзм и его воплощение в современной советской исторической науке // И.Д. Ковальченко. Научные труды, письма, воспоминания (из личного архива академика): Сб. материалов / Сост., подготовка текста и примеч. Т.В. Ковальченко, Т.А. Кругловой, А.Е. Шикло. М., 2004. – С. 77-99.
8. Козарезова О.О. Концепция «двух градусов» Августина и тринитарный вопрос в историософии иоахимизма // Теория и практика общественного развития. 2013. – С. 187-190.
9. Кон И.С. Историзм // Советская историческая энциклопедия. Т. 6. М.: Советская энциклопедия, 1965. – С. 453-454.
10. Мейнеке Ф. Возникновение историзма / Пер. с нем. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 480 с.
11. Павленко Ю.В. Історіософія // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2005. – С. 591.
12. Перов Ю.В. Историчность и историческая реальность. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. – 144 с.
13. Поппер К. Ницета историзма. М.: Прогресс, 1993. – 185 с.
14. Савельева И.М., Полетаев А.В. История и интуиция: наследие романтиков. М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 52 с.
15. Соколов Б.Г. Генезис истории. СПб.: Алетейя, 2003. – 372 с.
16. Соколов Б.Г. Дильтей и универсальная история: начало распада // Studia Culturae. Альманах кафедры философии культуры и культурологии и Центра изучения культуры философского факультета Санкт-Петербургского государственного университета. Вып. 4. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С. 17-35.
17. Трельч Э. Историзм и его проблемы / Пер. с нем. Л.Т. Мильской. М.: Юрист, 1994. – 719 с.

Шпачинский И.Л., Матюшенко А.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ФИЛОСОФСКИЙ ПРИНЦИП ИСТОРИЗМА В ПЛОСКОСТИ ИЗУЧЕНИЯ РОМАНТИКОВ, МАРКСИСТОВ И ПОСЛЕДОВАТЕЛЕЙ ГЕГЕЛЯ

Аннотация

В статье рассматриваются основные трактовки принципа историзма в контексте классической философии истории: «романтический» историзм, гегелевский историзм, марксистский историзм. В ходе описания делается упор, на то что принцип историзма имеет конструктивное значение для философско-исторической рефлексии. Однако, в разных версиях историософии этот принцип имеет разные, а иногда несовместимые друг с другом интерпретации. В процессе исследования применялся сравнительный (компаративный) метод исследования, использовался проблемно-тематический способ анализа и изложения материала. Классический историзм является фундаментальной установкой метафизической философии истории, а его основными чертами принято считать: линейную концепцию времени, идея развития (прогресса), детерминизм и телеологизм, презумпцию наличия универсальных закономерностей исторического развития.

Ключевые слова: историзм, история, философия истории, историософия, классическая философия, метафизика, немецкий романтизм, Гегель, Маркс, субстанциализм, трансцендентализм.

Shpachinsky I.L., Matiushenko A.V.

V.O. Sukhomlynsky National University of Mykolayiv

PHILOSOPHICAL PRINCIPLE OF HISTORISM IN THE PLANE OF STUDYING ROMANCE, MARXISTS AND FOLLOWERS OF HEGEL

Summary

The article deals with the main interpretations of the principle of his-toricism in the context of the classical philosophy of history: "romantic" histori-cism, Hegelian historicism, Marxist historicism. The description emphasizes that the principle of historicism has a constructive significance for philosophical and historical reflection. However, in different versions of historiosophy, this principle has different, sometimes incompatible interpretations. In the course of the study, comparative (comparative) method of research was used, the problem-thematic method of analysis and presentation of the material was used. Classic historicism is the fundamental setting of the metaphysical philosophy of history, but its main features are assumed to be: the linear concept of time, the idea of development (progress), determinism and teleolo-gism, the presumption of the availability of universal laws of historical development.

Keywords: historicism, history, philosophy of history, historiosophy, classical philosophy, metaphysics, German romanticism, Hegel, Marx, substantialism, transcendentalism.